

DÜNYA :

UMUMÎ VAZİYET

Beynelmîlel maden ticareti ve milletler arası iktisadî işbirliğinde Avrupa harbi yüzünden bazı değişiklikler meydana çıkmıştır. Muharib memleketlerin ihracatı azalmış, dahilî hususî istihlâk tahdid edilerek, milletlerin bütün faaliyeti ve başlıca sermayesi millî müdafaa için hasredilmiş, bunun için erkânı iktisadiye tesis edilmiştir. Muharib memleketlerde vergilerin yükselmesi, dahilî istikraz gibi fedakârlıklar hususî istihlâki azaltmıştır. Bu sebeplerden dolayı 1914 - 18 harbinde olduğu gibi Avrupa devletlerinin ticareti gerilemiş ve buna mukabil Amerika ve Asya memleketlerinin beynelmîlel mübadeledeki hisseleri nisbeten artmıştır. Bitaraf memleketlerden Hollandanın ağustos ayında 92 mil. florin olan ilk harb ayı olan eylülde 66 mil. fl., İsveçin ihracatı 185 milyon krandan eylülde 131 milyon krona inmiştir. İngilterenin eylül 1939 haricî ticaretinde ağustos ayına nazaran % 38 nisbetinde bir azalış mevcuttur.

Komşularımız olan Yugoslavya ve Yunanistan ithalât ve ihracatında da şayanı dikkat bir gerileme vardır. Buna mukabil Amerika B. D. ihracatı ağustosta 251 mil. dolar iken eylülde % 13 nisbetinde airtarak 283 milyon dolara çıkmıştır. Arjantin ihracatı % 7 ve Japonya ihracatı da % 3 - 4 nisbetinde bir tezayüd kaydetmektedir. Amerika B. D. nin ihracatı temmuzda 230 milyon dolardan ağustosta 251 eylülde 289 ve birinciteşrin ayında 328 milyon dolara çıkmıştır.

Avrupa harbi yüzünden başgösteren kargaşalık milletler arası ticaretinde emniyet ve itimat bağlarını gevşetmiştir. Amerika Birleşik Devletleri tarafından tatbik edilmekte bulunan «cash and carry» usulü Belçika müstemlekelerinde de kabul edilmiş bulunmakta ve meşhur Haut Katanga madenleri bakırı ancak peşin para ve ihraç eden memleketin kendi gemilerinde şevkiyat şartı ile satışlar yapmaktadır.

Muharib devletler harb dolayısıyla başlıca metal ve petrol ihracatını yasak ettikten sonra Kanada gibi İngiltere dominyonları da bu yolu takib etmeğe başlamışlardır.

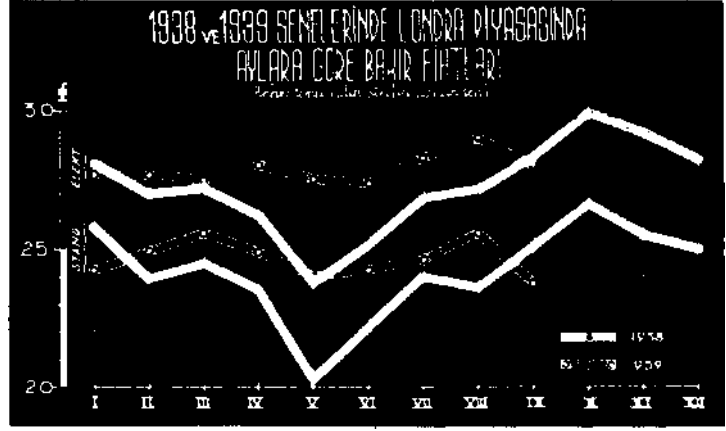
Aynı zamanda millî müdafaa endüstrisinin iptidaî maddesini teşkil eden metallerin istihsal, istihlâk, ithalât, ihracat ve stoklarına ait istatistikî malûmatın ifşası muharibler tarafından eylül başından itibaren yasak edilmiş bulunmaktadır. Bundan dolayı dünyâ madenciliği hakkında umumî bir fikir edinmek güçleşmiştir.

METALLER - BAKIR :

Harb yüzünden bakır'a olan talep son aylar zarfında istihsalin artmasına sebebiyet vermiştir. 1939 ilk 10 aylık dünya bakır istihsalâtı 1.800.000 ton olarak tahmin edilmektedir. Beynelmîlel Bakır Karteli tarafından tesbit edilmekte bulunan istihsalât hisselerinde tahdid kısmen serbest bırakılmış veya hafifletilmiştir. İngiltere külliyetli miktarda Kanadadan bakır mubayaası yapmış ve Fransa 6 ay zarfında teslim şartile Haut Katanga bakır madenlerine 42 milyon dolarlık 150.000 ton musaffa bakır siparişlerinde bulunmuştur.

Amsterdamdan alman haberlere göre Sovyet Rusya da son aylar zarfında libresi 14 sentden büyük miktarda bakır ve kurşun mubayaasında bulunmuştur. Yalnız ikinciteşrin nihayetine doğru Sovyet Rusya New - York piyasasından 4.500 ton bakır ile 5000 ton kurşun satın almıştır. 1939 senesi ilk 9 ay zarfında Amerika B. D. i 282.914 ton musaffa bakır ihraç etmiştir. Amerika B. D. nin 1939 yılı ilk 10 aylık dahil-deki bakır sarfiyatı 722.191 tona balığ olmuştur.

İngilterenin bakır ihtiyacını temin maksadile Rodezya madenleri % 100 bir kapasite ile çalışmaktadır. Haut Katanga fazla bakır istih-salâtının bir kısmını Amerika B. D. inde iza-beye tâbi tutmak mec-buriyetinde kalmıştır, çünkü Kongo ve Hoboken izabehanelerinin se-nevî kapasiteleri 110.000 tonu aşmamaktadır Bun-

dan dolayı son aylar zarfında dünya bakır istihsalinde büyük bir kalkınma ve inkişaf kaydedilmektedir. Aynı zamanda serbest piyasa olan New-Yorkta bakır fiyatları son 3 ay zarfında libresine 10,50 dolar sentinden 12,50 sente fırlamıştır. Halbuki Londra piyasasında hükümet tarafından tesbit olunan bakır narhı eylül başından beri ton başına 46 sterlin ve elektrolitik de 51 sterl. olarak aynı seviyeyi muhafaza etmektedir. Narhın gevşetilmesi neticesinde birincikânun ortalarına doğru elektrolitik bakır 62 sterline çıkmıştır.

1939 senesi ilk 10 ay zarfında New-York piyasasında vasatı aylık bakır elektrolitik fob fiyatlarının (beher lb. si dol. senti üzerinden) bervechi atidir:

Aylar	Dolar senti	Aylar	Dolar senti
İkinci Kânun	9,912	Haziran	9,738
Şubat	9,735	Temmuz	9,944
Mart	9,888	Ağustos	10,211
Nisan	9,820	Eylül	11,685
Mayıs	9,738	I. Teşrin	12,491

KALAY:

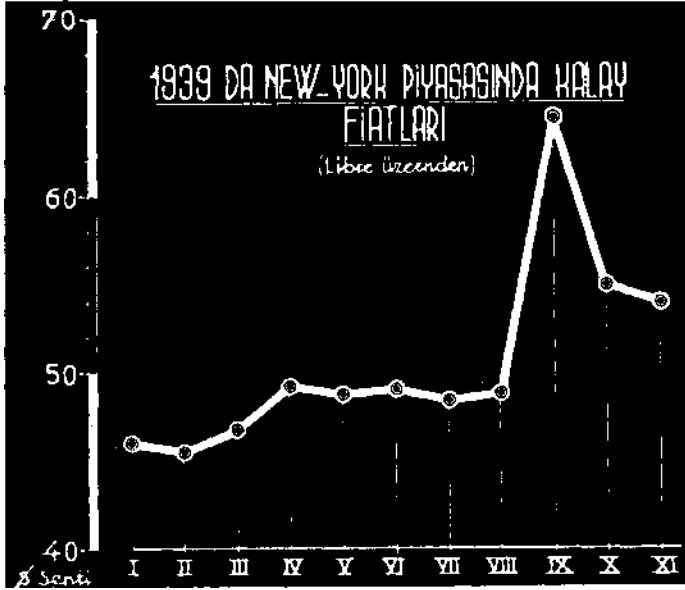
1.12.1939 tarihinde Londrada toplanan Beynelmillel Kalay Kartelinin idare meclisi kalay ihracat hisselerinin 1940 senesinin ilk 3 ay için % 100 den % 120 ye çıkarılmasına karar vermiştir. 1938 senesinin son 3 ay için bu hisse % 70 den % 100 e çıkarılmıştı. Bu kararın başlıca sebebi Londra piyasasında kalay * stoklarının son aylar zarfında oldukça azalması ve tampon ihtiyacının da kısmen sarfedilmiş bulunmasıdır.

Son aylarda muharib memleketlerin kalay sarfiyatı arttığı gibi diğer taraftan Amerika Birleşik Devletlerinin kalay stokunun çoğalması şayanı dikkattir. Harb rezervini temin maksadile Amerika B. D. i birinciteşrin zarfında tam 20.000 ton kalay mubayaa etmiştir. Bu miktar mutadın 3 misli fevkindedir. Halbuki Londra piyasasında kalay stoku gittikçe azalmaktadır.

«International Tin Research and Development Council» in istatistiklerine göre istihsalin çoğalmasından dolayı dünya umumî kalay stoku ağustos nihayetinde 34.608 1. tondan eylül nihayetinde 39.001 1. tona çıkmıştır. Göze görülen rezerv ise 25.015 tondan 29.961 tona yükselmiştir. Buna mukabil izabehanelerdeki stok 9.593 tondan 9040 tona inmiştir. Muhtelif ayların nihayetlerinde mevcut ve izabehanelerde istihsâl vaziyetinde bulunan kalay stokları bervechi atidir.

Aylar	Mevcut stok (tampon dahil)	Izabehane ve fabrikalarda	Stok yekûnu	Aylar	Mevcut stok (tampon dahil)	Izabehane ve fabrikalarda	Stok yekûnu
1938 Eylül	38.937	13.831	52.768	Temmuz	28.381	11.116	39.497
1939 Nisan	35.868	14.250	50.088	Ağustos	25.015	9.593	34.608
Mayıs	32.868	10.934	43.802	Eylül	29.961	9.040	39.001
Haziran	28.815	10.553	39.368				

Beynelmielel Kalay Kartelinin istatistiklerine ve ihracat hisselerine bakılırsa 1939 senesi kalay istihsali 187.000 tonu bulmalıdır. 1939 yılının son 3 aylık kalay sarfiyatının artması nazarı itibare alınır 1939 senesinin kalay istihsâlinin asgarî 160.000 tona balığ olması beklenilmektedir.

1939 yılında kalay fiyatlarındaki temevvüca gelince Londra piyasasında sene başında beher 1. tonu 215 sterlin olan kalay temmuz ayma doğru 229,83 ile 230 sterline çıkarak son 4 - 5 ay zarfında aynı seviyeyi muhafaza etmiştir. Halbuki serbest piyasa olan New-York libre (453,6 gr) başına 45 dolar santiminden ilk harb ayı olan eylülde vasatî olarak 64,6 sente çıktıktan sonra birinciteşrin ayında yine hafif bir gerileme kaydedilmiştir.

Londra ve New-York piyasalarında 1938 ve 1939 senelerinde muhtelif aylara göre vasatî kalay fiyatlarını aşağıya yazıyoruz.

A Y L A R	New - York		L o n d r a	
	Beher libresi sent üzerinden		Beher tonu sterling üzerinden	
	1 9 3 8	1 9 3 9	1 9 3 8	1 9 3 9
II. Kânun	41,548	46,404	183,619	215,435
Şubat	41,373	45,640	183,144	213,906
Mart	41,219	46,213	183,473	215,375
Nisan	36,430	47,160	168,612	218,389
Mayıs	36,885	49,031	162,693	225,591
Haziran	40,376	48,853	177,429	227,511
Temmuz	43,428	48,548	192,542	229,833
Ağustos	43,276	48,793	192,966	229,869
Eylül	43,369	64,583	193,733	229,293
I. Teşrin	45,263	55,580	206,911	229,943
II. *	46,262	---	213,909	—
I. Kânun	46,180	—	214,450	—

İkinciteşrin ayındaki Londra ve New-York piyasalarındaki kalay fiyatları mukayese edilirse long ton başına 60-70 sterlin bir fark göze çarpmaktadır. Çünkü İngiltere hükümeti tarafından tesbit edilmiş kalayın azamî fiatı 230 sterlin, serbest piyasadaki fiattan çok aşağı idi. Bu vaziyet karşısında tabii olarak kalay müstahsilleri New-York piyasasını tercih etmekte idiler. Londra ve Liverpool kalay stokları asgarî hadine inmişti. Kalay bayilerini memlekete celbetmek için İngiltere 11.12.1939 tarihinden itibaren mecburî kalay narhını kaldırmıştır. Derhal Londrada kalay fiyatları peşin satışlarda 272 ve 3 aylık vadeli satışlarda 268 sterline çıkmıştır. Aynı zamanda New-York kalay fiyatları gerilemeye başlayarak libresi 55 den 51 hatta 50 1/2 dolar sentine inmiştir.

Neticede dünya maden ticaretinde başlıca rol oynayan Londra ile New-York piyasalarında bir muvazene husule gelmiş oldu. 15.12.1939 tarihinden itibaren Londrada kalay 1. ton başına 258 1/2 - 259 sterlinden muamele görmüştür. Aynı tarihte New-York kalay fiatı libre başına 50 1/2 dol. senti üzerinden satılmıştır.

KURŞUN VE ÇİNKÖ :

1939 yılının ilk 10 ayındaki dünya kurşun istihsalâtı aşağı yukarı 1.250.000 ton olarak hesap edilmektedir. Dünya kurşun müstahsilleri arasında ön safta gelen Amerika B. D. nin 1939 senesi ilk 10 aylık kurşun istihsalı 343.100 tonu bulmuştur. Halbuki 1938 senesinin aynı aylarına tesadüf eden istihsal 289.000 tondur. Binaenaleyh Amerika B. D. kurşun istihsalinde 1938 e nazaran 54.100 ton veya % 18,7 nisbetinde bir tezayüd mevcuttur.

Başlıca kurşun müstahsilleri olan Avusturalya ve Kanada istihsalleri aşağı yukarı 1938 seviyesini muhafaza etmişlerdir. 1939 senesi ilk 9 ayında Kanada 128.500 ton kurşun piyasaya çıkarmıştır.

İstihsalin artmasına rağmen Avrupa harbi yüzünden dünya kurşun istihlâki gittikçe çoğalmaktadır. Almanya, İngiltere ve Fransadan maada son aylar zarfında Sovyet Rusya kurşun mubayaasını ve ithalâtını arttırmaktadır. İkinciteşrin ayının son haftasında S. Rusya 5000 ton kurşun Amerikadan satın almıştır.

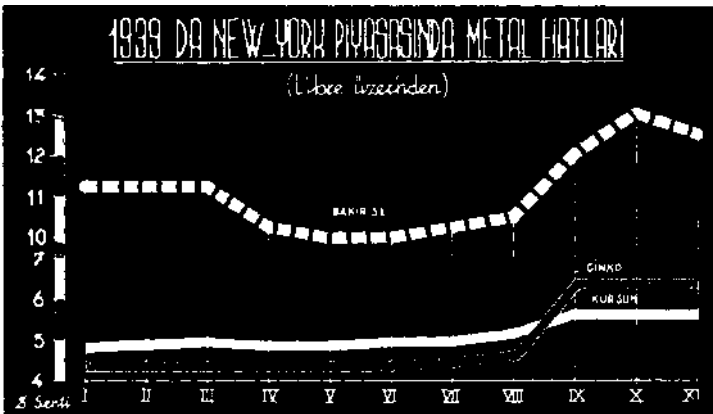
Sarfıyatın artması yüzünden New-York piyasasında olduğu gibi Londrada da kurşun stokları gittikçe azalmağa yüz tutmuştur. 1939 senesi mart nihayetinde 206.100 tonu bulan Amerika B. D. kurşun stoku eylül nihayetinde 173.700 tona inmiştir. İngiltere piyasalarındaki kurşun stoku da son 6 ay zarfında 14.200 tondan 11.300 tona düşmüştür.

Londra piyasasında kursun fiatlarına gelince, 1939 senesi başında ton başına 15,25 sterlin olan fiat, şubatta 13,50 a düşdükten sonra mart ayında 14,50 sterline çıkmış ve sonra ağustos nihayetine kadar aşağı yukarı aynı seviyeyi muhafaza etmiştir. Bu fiat 30.8.39 tarihinde 16,56 sterlin olmuştur. Eylülden itibaren metal fiatları narha tâbi tutulmuş ve eylülde kurşun 17 ile 17,25 sterlin üzerinden muamele görmüştür. New-York piyasasında kurşun fiatlarının libre başına (453,6 gramına) 5,50 dol. sentine yükselmesi Londra fiatlarının da yükselmesine sebebiyet vermiştir. Birincikânun 1939 ortalarına doğru İngiltere hükümeti tarafından tesbit olunan azamî kurşun fiatı 1. ton başına 25 sterlini bulmuştur.

Dünya çinko istihsaline gelince 1939 ilk 10 ay zarfında istihsalât yekûnu aşağı yukarı 1.220.000 tonu bulmuştur. Bu miktar 1938 senesi aynı aylarına nazaran 60.000 ton bir fazlalık kaydetmektedir. Dünya çinko istihsalinde birinci yeri alan Amerika B. D. nin 1939 ilk 11 aylık çinko istihsalâtı 435.700 tona baliğ olmuştur. Bilhassa harb bidayetinden itibaren aylık istihsal miktarlarında büyük bir inkişaf şayanı dikkattir. 38.300 tonu bulan eylül istihsalini birinciteşrinde 50.100 ve İkinciteşrin aylarında 48.500 tona çıkmıştır.

Aynı zamanda Amerika B. D. nin çinko ihracatı da gittikçe artmaktadır, eylülde 69.400 tondan birinciteşrin zarfında 73.300 tona baliğ olmuştur. Halbuki 1938 senesinin birinciteşrin ayına düşen çinko ihracatı ancak 43.400 tondur.

İhracatın artması tabîî olarak Amerika B. D. nin çinko stoklarını azaltmıştır: 1939 eylül nihayetinde 95.600 tonu tutan stok birinciteşrin nihayetinde 72.400 tona inmiştir.

Londra metal bor-sası kapanıncaya kadar 1939 çinko fiatı 13,50 ile 14,60 sterlin arasında tahavvül etmiş ve ağustos nihayetine doğru 15 5/7 ye yükselmiştir. Eylül ayında ihracat fiatı 15 ve dahilde 17,25 sterlin tesbit olunmuştur. Birincikânun ortalarına doğru narhın gevşetilmesi neticesinde çinko

fiatı azamî olarak 25,75 sterlinden muamele görmektedir.

1939 yılında New-York piyasasında vasatı aylık kurşun ve çinko fiatları (beher libresi yani 453,6 gramı dol. senti üzerinden).

A y l a r	Kurşun	Çinko	A y l a r	Kurşun	Çinko
İkinci Kânun	4,826	4,500	Haziran	4,800	4,500
Şubat	4,805	4,500	Temmuz	4,854	4,516
Mart	4,824	4,500	Ağustos	5,043	4,719
Nisan	4,782	4,500	Eylül	5,449	6,104
Mayıs	4,750	4,500	Birinci Teğrin	5,500	6,500

ALTIN VE GÜMÜŞ :

1939 senesinin, altın istihsali bakımından bir rekor teşkil edeceği beklenilmektedir. Dünya altın istihastının 1/3 ini temin eden Transvaalin son aylar zarfında aylık vasatı istihsali 1.100.000 onzu aşmaktadır. 1938 senesi ilk 6 aylık dünya altın istihsalinin 15.101.000 onzdan 1939 un aynı ayları zarfında 16.427.000 onza çıkması da, 1939 yılında aşağı yukarı % 8-9 nisbetinde istihsalin artmasına işaret etmektedir.

1938 nisanından itibaren altın fiatlarındaki sistematik bir yükseliş istihsali teşvik etmektedir. Cenubî Afrika İttihadında 3000 kadem derinlikteki altın havi cevherin işletilmesine girişilmiş bulunmaktadır. Harb ve millî müdafaa ihtiyacının temini maksadile İngiltere müstemleke ve dominyonlarında olduğu gibi sair memleketler de altın istihsalâtını arttırma yolunda bütün tedbirleri almaktadırlar.

Londra piyasasında 1938 yılının nisanından beri altın fiatlarındaki temevvücü aşağıya yazıyoruz (safî onz başına şiling ve pens)

1938 Nisan	139/9	1939 İLKânun	148/11
Mayıs	140/1	Şubat	148/5
Haziran	140/9	Mart	148/4
Temmuz	141/3	Nisan	148/6
Ağustos	142/6	Mayıs	148/5
Eylül	144/6	Haziran	148/6
I. Teğrin	145/9	Temmuz	148/6
II. »	147/8	Ağustos	150/6
I. Kânun	148/11	Eylül	168/—

Memleketler	Ağustos	Eylül	I. Teğrin
Amerika B. D.	16.645	16.925	17.099
Hollanda	768	751	754
Belçika	614	615	611
İsviçre	582	582	576
İsveç	355	375	357
Danimarka	53	53	53

aylarında yukarıdaki şekli almıştır (Milyon dolar üzerinden).

Bu vesile ile harp başlangıcındanberi bitaraf memleketlerin merkez bankalarında husule gelen altın stoklarındaki tebeddülatı gözden geçirelim. Başlıca bitaraf devletlerin altın stokları ağustos-birinciteğrin

Yukarıdaki cetvele bakılırsa Amerika B. D. nin altın rezervinin Avrupa harbinin ilk 2 ay zarfında cem'an 454 milyon dolarlık bir tezayüt kaydetmiş olduğunu görürüz.

1936 bidayetinde 6,8 milyar dolar kıymetinde olan Amerika B. D. nin altın stoku 1937 bidayetinde 10,1 milyar, 1938 başlarında 12,8 milyar ve 1.11.1939 tarihinde 17,1 milyar dolara çıkmıştır.

1937 senesinin gümüş fiatlarına gelince Londra piyasasında ikincikânun - haziran aylarında onz başına 19,94 ilâ 20,75 pensden muamele gören gümüş, haziran nihayetine doğru 17,7 pense, ve temmuz ortalarına doğru 16,08 pense düştükten sonra ağustos sonunda yine yükselmeye yüz tutmuştur. Bu fiat eylül başında 20 pens iken 18.9.1939 tarihinde 22,6 pense çıkmıştır.

Birinciteşrin ortalarına doğru 23,12 pensten muamele görmüştür. Bu fiat birincikânun ortalarına kadar aynı seviyeyi muhafaza ederek 18.12.1939 tarihinde 23,43 pensi bulmuştur.

Harb dolayısıyla birdenbire fiatı fırlamış madenler arasında cıva büyük bir alâkayı calibdir. Londra piyasasında 1.9.1939 tarihinde 16/10 sterlin veya 68 dolarla muamele gören 34 1/2 kilo cıva 26.9.1939 tarihinde 108, 8.11.1930 da 110 ve 19.12.1939 dan itibaren 150 dolara çıkmıştır. 2.12.39 dan itibaren New-York piyasasında da cıva 135 doları bulmuştur.

DEMİR VE ÇELİK :

Muharib memleketlerin demir ve çelik sarfiyatı normalin fevkinde olması ve bundan dolayı başgösteren ihracatın tahdidi dünya müstehliklerinin dikkatini Belçika ile Amerika B. D. piyasalarına celp etmiş bulunmaktadır. Bu vaziyet karşısında Amerika B. D. ve Belçikanın hariçden gelen siparişleri gün geçtikçe artmaktadır. Fazla talep fiatların yükselmesine sebebiyet vermiştir. Belçika fiatlarında vasafî olarak % 25 yükseliş kaydedilmişken Amerika B. D. ihracat fiatlarında da oldukça bir artış dikkati celbetmektedir. Buna rağmen Amerika B. D. nin birinci ve ikinciteşrin 1939 ihracatı 1938 senesi aynı aylarına nazaran % 70 nisbetinde bir tezeyüd göstermektedir. Amerika endüstrisi kapasitesinin % 94 ü ile çalışmaktadır.

İngiltere demir sanayiinin % 100 kapasite ile çalışmasına rağmen memleket stokları azalmağa yüz tutmuştur. Bilhassa yarı işlenmiş demir ve çelik revacı artması yüzünden ithalâtın takviyesi icap etmektedir. Dahilî piyasada ham demir fiatları beher tonuna 9 şil., yarı işlenmiş 20 şil. ve demir sac 17,5 şilin bir zam görmüşler. Aynı zamanda amele ücretlerine de % 7 nisbetinde bir zam yapılmıştır. Fransa ve Almanya demir sanayii ihracatını oldukça tahdid etmek mecburiyetindedirler. Her iki memlekette de demir ve çelik fiatlarında harb başından beri bir temevvüç olmamıştır.

İngilterede demir cevheri ve mamulâtında son bir sene zarfındaki tezeyüd bervechi atidir: (fob)

	3 11. 1938	2. 11 1939
İngilterenin garp sahili hematiti	1. 4/6	1. 6/3
Çelik raylar	10. 2/6	10. 3/—
Galvanize edilmiş sac	18. 10/—	18. 12/6
Çelik çubuk	11. —/6	11. 8/—
Gemi leyhaları	11. 8/—	11. 10/6
Dalgalı levha	11. 18/—	12. 8/—

İngiltere haricî piyasadan demir cevheri mubayaasını toptan yaparak daha ucuza mâl ve memleket dahilinde cevherin taksimatını plân ile tanzim etmek maksadile «Iron and Steel Federation» nezdinde demir cevheri mubayaa merkezi tesis etmiştir.

Bundan dolayı hususî şirket ve müesseseler tarafından memle-

kete demir cevheri ithalâtı yasak edilmiştir.

Fransa demir ve çelik endüstrisi birinciteşrin ayı zarfında ekseriyetle millî müdafaa siparişlerle meşgul olmuştur. Hususî firmaların siparişleri ancak ikinci sırada ifa olunmuştur.

Demir cevheri taksimatı hükümet dairelerinin kontrolü ve Maadin Umum Müdürlüğü tarafından tertip edilen bir plâna göre yapılmaktadır. Maadin Umum Müd. demir cevherlerinin maksada muvafık bir şekilde kullanılmasına bilhassa dikkat etmektedir. Bütün ocaklar ithalâtçı ve başlıca müstehlikler demir cevheri hakkında Maadin Umum Müdürlüğüne malûmat vermekle mükellefler.

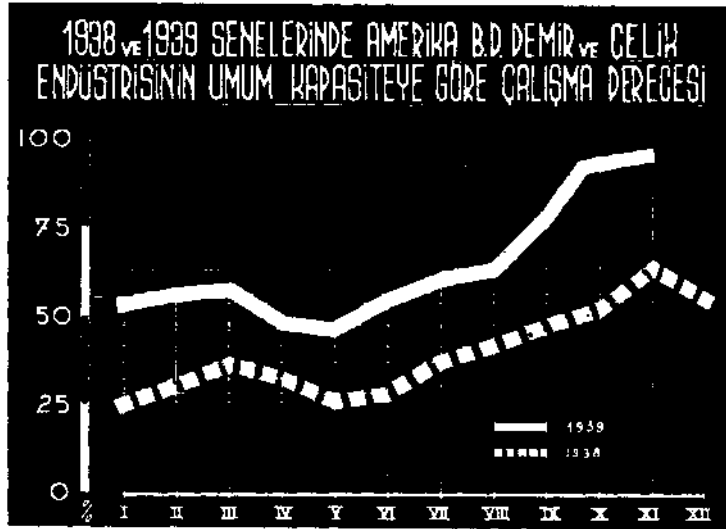
Demir ve çelik endüstrisinin plânla çalışmasını kontrol ile tavzif edilmiş olan «Comptoir Siderurgique» siparişleri üç sınıfa ayırmaktadır: 1) Doğrudan doğruya millî müdafaa veya hükümet müesseselerinden gelen siparişler. Bunların icra ve sevkiyatı hükümetçe tanzim edilmiştir. 2) Millî müdafaa için çalışan şahıs ve teşkilâtlar. 3) Hususî şahıs ve firmaların siparişleri.

İhracat meselesi kısmen ihlâl edilmektedir. Demir cevheri fiyatları bervechi atidir. % 32 kalkerli demir cevheri beher tonu 33 frs % 48 dereceli ve % 15 silisiumlu 67 frs ve % 50 tenörlü 125 frs. tır.

Belçika endüstrisi için harb müsait bir konjonktür yaratmıştır. Hollanda, Danimarka ve cenubî Amerikaya olan demir ihracatı epeyce çoğalmıştır. Buna mukabil ihracat fiyatları demir ittihadı asgarî fiyatlarına nazaran 100 ile 200 belga miktarında yükselmiştir. Münferit mamulâtın ihracat fob fiyatları bervechi atidir: Çubuk demir 1800 belga, kalp demir 1700 - 1800, sıcak haddelenmiş demir şerit 1700, tel 1650, kaba saç 2200 belgadır. En fazla revaç bulan mamulât kaba saç ile demir çubuklardır.

Amerika B. D. inde dahilî demir ve çelik fiyatlarında bir değişiklik olmamasına rağmen ihracat fiyatları endüstriye büyük kazançlar temin etmektedir.

1939 senesinin ilk 9 ayında başlıca yedi demir ve çelik konserinin safî kârı 32 milyon doları bulmuştur. Halbuki 1938 senesinde aynı ayları zarfında aynı firmaların zarar yekûnu 23,5 milyon doları bulmuştu.

Amerika B. D. nin demir ve çelik endüstrisindeki son aylar zarfındaki inkişafını tebarüz ettirmek için meşguliyetin umum kapasiteye, olan % nisbetini gösterir ilişik grafiğe işaretten maada aşağıdaki rakamları yazmak kâfidir. 53 ü son 3 ay içinde olmak üzere mayıstan beri cem'an 89 yüksek fırın işletmeğe başlamıştır. Memlekette

mevcut 236 yüksek fırından hali hazırda % 80 yani 191 fırın tam bir kapasite ile çalışmaktadır. Tabii olarak memleketin ham demir istihsalâtı sistematik bir şekilde yükselmiş ve 1939 ilk 11 ay zarfında cem'an 27,78 milyon tonu bulmuştur. İstihsalin mayıs 1939 dan beri yükselişi aşağıdaki cetvelden serahaten gözükmektedir. (Milyon ton üzerinden)

Mayıs	1,72	Eylül	2,88
Haziran	2,12	I. Teşrin	3,63
Temmuz	2,36	II. Teşrin	3,72
Ağustos	2,66		

1939 yılı ilk 11 ay istihsalâtı 1938 in aynı devresi ile mukayese edilirse 1939 da 11,21 milyon ton veya % 66,9 nisbetinde bir tezyüd görülür.

Amerika B. D. nin çelik istihsaline gelince 1939 yılı ilk 11 ay zarfında 40.605.000 tonu bularak 1938 in aynı devresine nazaran 16.995.000 ton veya % 72 nisbetinde bir tezyüd kaydetmektedir. Bilhassa bu tezyüdü mayıs 1939 dan itibaren inkişafı hız almıştır ve 2.923.000 ton olan mayıs istihsaline ikinciteşrinde 5.463.000 ton tekabül etmektedir.

Bununla beraber Amerika B. D. nin muhtelif şirketleri ve çelik fabrikaları tesisatlarını genişleterek yeni haddehaneler inşasına girişmiş bulunmaktadırlar.

İsveç demir endüstrisinin meşguliyet derecesi de oldukça artmıştır. Stokholmda demir ticaret merkezi tesis edilmiş ve bir Demir tampon rezervi husule getirilmiştir. Endüstri hükümetle işbirliği yaparak demir ve çelik fiyatlarının tanzimi için çalışmaktadır.

Hatta Yugoslavya demir sanayii bir terakki göstererek 5 inci bir yüksek fırın inşası ile senevi kapasitesini 80.000 tondan 125.000 tona çıkarmak uğrunda faaliyete girişmiştir.

Bu meyanda Türkiyenin demir ve çelik ihtiyacını dahilde temin için atılan büyük adımlar da şayanı takdirdir.

KÖMÜR VE LİNYİT:

1939 senesi ilk 9 ayında münferid aylara göre dünya taşkömür istihsali (1000 ton üzerinde) bervechi atidir.

İkinci Kânun	105.580	Nakliyekün	479.265
Şubat	100.414	Haziran	96.735
Mart	106.482	Temmuz	95.950
Nisan	78.713	Ağustos	108.500
Mayıs	88.076	Eylül	100.000
Yekün	479.265	Yekün	879.450

Milletler Cemiyeti istatistiklerine göre 1939 ilk 9 aylık dünya kömür istihsalâtı aşağı yukarı 879,5 milyon tonu bulmuştur. 1938 aynı devresindeki bunun mukabili ise 822.680.000 tondur. Binaenaleyh 1939 yılının ilk 9 ayında bir sene evvelkine nazaran 56.770.000 ton veya % 8 nisbetinde bir tezyüd mevcuttur.

Dünya kömür istisâl ve ticareti son aylarda harb dolayısıyla bazı tahavvülât görmüştür. Avrupanın başlıca taşkömür müstahsili olan İngilterede Maadin Dairesinin bir plânına göre kömür sanayii harb vaziyetine uygun bir şekilde reorganize edilmiştir. Asgarî üç aylık ihtiyacı temine kâfi stok ihzarı için emir verilmiş, yaz aylarındaki istihsal tenkisinin önüne geçilmiş ve maden kömürü ticareti lisansa tâbi tutulmuştur.

Fransada Lothringen madenlerinde, cepheye yakın olması dolayısıyla istihâl azalmış ise de sair havzalardaki istihâlâtın arttırılması için bütün gereken tedbirler alınmıştır. Ocaklarda mesai saati uzatılmış ve maden amelelerinin bir havzadan diğer havzaya nakli ile istihsalde bir muvazene husule getirilmiştir. İngiltereden ithal edilen kömürlerin fiyatlarını tenzil maksadile yerli kömür fiyatlarına zam yapılmakta ve bu zammın % 12,5 i ithalâtın teşviki için kullanılmaktadır.

Belçikada istihsalin artmasına rağmen taşkömür ve kok stokları azalmakta, çünkü Hollanda ve İsviçreden gelen siparişlerin miktarı yükselmektedir. Belçika Skandinavya memleketlerine kok ihracatında da büyük alâka göstermektedir. Belçikanın 1939 ilk 10 aylık istihsalı 24.969.290 tonu tonu bulmuştur. İsviçre taşkömür yerine başka nevi mahrukatın kullanılması için tedbirler almaktadır. İtalyada ise yerli kömür istihâlâtını senevî 4,2 milyon tondan 7.5 milyon tona çıkarmak için çalışılmaktadır.

İtalya kömür piyasasında kıtlık hissedilmektedir. Bilhassa gaz ve kok fabrikalarının stokları azalmıştır. Bundan dolayı hükümetin bir emri üzerine 3 ay ihtiyacı temine kâfi gelecek miktarda kok kömürü stoku yapılmasına mecbur edilmişlerdir.

Kömür fiyatları biri eylül ve diğeri birinciteşrinde olmak üzere iki defa zam görmüşlerdir. Ağustos fiyatlarına nazaran kömür fiyatı 40 lîret, antrasit 70 lîret ve İtalyan koku 60 lîret bir yükseliş kaydetmektedirler. Kömür fiyatında görülen zam navlunların artmasından ileri gelmektedir.

Sovyet Rusyanın kömür ocakları yaz aylarında amele kıtlığından dolayı istihsalı plânla tesbit edilen miktardan oldukça az bir miktarda ihraç edilebilmiştir, çünkü amelenin bir kısmı köylülerden ibarettir. Bundan dolayı ikinciteşrin yevmî istihsalinde birinciteşrine nazaran vasatî 9.400 ton bir artış kaydedilmektedir. Buna rağmen Donez havzasının 11 aylık istihsalı plândan 4 mil. ton eksiktir ve 72 ile 73 milyon ton arasındadır.

Amerika B. D. nin kömür istihâlâtı mayıs 1939 ayında amele grevi yüzünden bir gerileme devresi geçirdikten sonra, son aylara doğru sistematik şekilde bir tezayüd göstererek mayısta 14,5 milyon tondan birinciteşrinde 45,5 milyon tona çıkmıştır. Buna mukabil 1938 senesi ilk 10 aylık maden kömürü istihsalı 278,5 milyondan 1939 ilk 10 ayında 318,5 milyon tonu bulmuştur. Binaenaleyh 1939 istihsalinde 1938 aynı devresine nazaran tam 40 milyon veya % 14,3 nisbetinde bir tezayüd kaydedilmektedir.

Taşkömürce fakir olan Yunanistan hükümet daireleri ve linyit endüstrisi taşkömür yerine linyit kullanılması için büyük emek ve gayretler sarfetmektedirler.

Memleketin kömür ve sulp mahrukat işlerine bakan Münakalât nazırlığı 16.11.1939 tarihli bir emirname ile ev teshinatı için sarfedilen kömür miktarını 1938 senesinin % 70 i nisbetinde tesbit etmiştir. Endüstride kullanılan taşkömür ve kok ancak Nazırlığın müsaadesi üzerine satılacaktır. Taşkömür, kok ve antrasit ithalâtını tantanzim ve kontrol maksadile merkezî ithalât kooperatifi tesis edilmiştir.

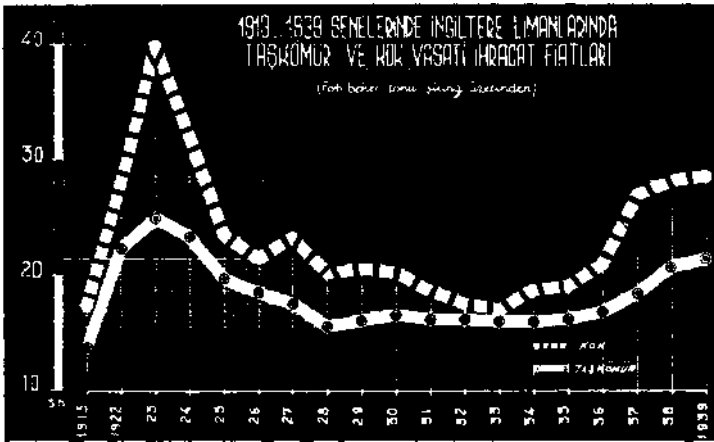
Aljnanyanın taşkömür ve kok istihsali Olsa ve Yukarı Silezya havzalarının ilhakı sayesinde artmıştır. Buna mukabil ihracat imkânları azalmış bulunmaktadır. 1938 senesinde Almanya dünya kömür ihracatına % 18 ile iştirak etmişti. Yalnız Fransaya 5-6 milyon ton taşkömür ihraç etmekte idi. Almanya harb yüzünden kömür piyasalarından bir kısmını kaybetmiştir.

Avrupa harbi beynelmilel kömür piyasasında bir karışıklık meydana getirmiştir. 1937 senesinde tesis olunan Beynelmielel Kok Karteli 31.3.1940 tarihinden itibaren resmen feshedilmiş sayılmaktadır. Deniz yollarının emniyetsizliği mahrukat ticaretini tehlikeye koymuş - navlun, sigorta fiatlarını yükseltmiştir. Bu yüzden Avrupa memleketlerinde kömür ve kok fiatları oldukça yükselmiştir.

Belçikada 1.11.1939 tarihinden itibaren taşkömür fiatlarına % 12 nisbetinde bir zam yapılmıştır. Ayıklanmış antrasit 225 yarı gras kömür 205 ve No. 1 ceviz 240 belgaya çıkarılmıştır.

Fransada 1.11.1939 tarihinden itibaren kok ve taşkömür toptan satış fiatları % 15 nisbetinde yükselmiştir. Bu zamdan % 12,55 i ecnebi memleketlerden ithal edilen kömür fiatlarının indirilmesi için kullanılmakta ve hususî bir kasaya havale edilmektedir. Buna göre gaz fabrikalarınca satışa çıkarılan kok fiatları 1.9.1939 fiatlarına nazaran tonu 36 frs bir zam görmüştür.

İsveç hükümeti 1.11.1939 tarihinden itibaren kok fiatlarına % 20 ve kömür fiatlarına % 35 nisbetinde bir zam yapılmasına müsaade etmiştir. Şimdiye kadar İsveç kömür fiatları harbe kadar olan seviyeyi muhafaza etmekte idi.

İngilterede bunker kömürü fiatları birinciteşrin nihayetine doğru 18/6 şilinden 21/6 şiline yükselmiş. Hollanda piyasasında da ithalât kömürü fiatları 10 florinden 12 1/2 florine çıkmıştır. 3.11.1939 tarihinden itibaren İngiltere ve Skoçyada taşkömür fiatları 1 şilin ve Waleste 1 şil. 4 pens bir zam görmüştür.

Son bîr sene zarfında İngiltere limanlarında taşkömür ve kok fiyatlarındaki yükselişi aşağıya yazıyoruz. (Fiatlar ton başına silin ve pens üzerinden)

PETROL:

1938 senesi dünya petrol istihsalâtı 270.979.592 tonu bulmuştur. İlk 9-10 aylık istihsale nazaran 1939 senesi yekûnu 277.345.400 tona baliğ olacağı beklenilmektedir. Binaenaleyh 1939 senesi istihsalinde evvelki seneye nisbetle aşağı yukarı 6.500.000 ton bir tezeyüd kaydedilmektedir. 1939 senesinin ilk 9 ayına tekabül eden istihsal miktarı 210.513.000 tondur.

Dünya petrol istihsaline % 60 la iştirak eden Amerika B. D. nin petrol endüstrisi 1939 yılında 3,1 milyon ton bir fazlalık göstermektedir. Diğer memleketlerden Burma 1938 de 876.016 ton olan istihsalini 1939 da

1.025.424 tona ve Hollanda Hindistanı 4.7 milyon tondan 1939 da aşağı yukarı 8 milyon tona çıkarmağa muvaffak olmuştur. İstihsalin artışı bakımından bilhassa Mısır, Ekvador ve Suudi Arabistan şayanı dikkattir. 1938 senesinde 65.313 tonu bulan Mısırın petrol istihsalı 1939 yılında 631.296 tona çıkarak tahminen 10 misli ve 1938 de 66.683 tonu bulan Ekvador istihsalı 1939 da 307.608 tona çıkarak 4,5 misli bir tezeyüd göstermektedir. Buna mukabil Trinidad, Arjantin gibi bazı memleketlerin 1939 petrol istihsalinde 1938 e nazaran bir gerileme mevcuttur.

Aynı zamanda, motörlere istinad eden asrı harb dolayısıyla Avrupa petrol ve benzinin istihlâki oldukça artmıştır. Harbe tekaddüm eden aylar zarfında muhtelif memleketler tarafından petrol rezerv stoklarının çoğalması da dünya petrol ticaretinde bir gelişmeğe sebep olmuştur.

Amerika B. D. nin petrol stokları mayıs 1939 da 39.586.000 tondan birinciteşrinde 33 milyon tona inerek 6.586.000 ton bir tenakus kaydetmektedir. 3.11.1939 tarihli D. B. Z. gazetesinin bir tebliğine göre Meksikanın 1940 senesi ağustos ayına kadar olan bütün petrol istihsalı daha birinciteşrin 1939 nihayetinde tamamen satılmış bulunmaktadır. Romanya 1939 senesinin ilk 10 ayı zarfında cem'an 3.465.223 ton petrol ihraç etmiştir. Yalnız Almanyanın Romanyadan petrol ithalâtı 1938 yılının aynı aylarına nazaran % 34 nisbetinde bir tezeyüd kaydetmektedir.

Tagkömür nevi	24.11.1938	23.11.1939	Yükseliğin % nisb.
Lancashire ev teahinatı	29/3	30/3	3,45
Cannock » »	36/—	39/—	8,32
Glasgow toz	18/3	22/9	24,66
Cardiff patent nevi	25/6	27/6	8,00
» endüstri nevi	24/—	27/—	12,50
» hamule ufak	16/—	18/9	16,17
North'mbd endüstri nevi	18/9	22/—	17,33
» toz elenmiş	17/—	18/3	7,35
Lancashire sanayi nevi	20/6	23/6	14,63
» kuru toz	15/—	16/—	6,67
Glasgow âlä nevi	19/3	24/3	25,97
» » bunker	20/3	24/3	19,75
Durham gaz kömürü	19/3	23/—	19,48
İzabe koku	31/6	33/—	4,76
Newcastle koku	28/6	29/3	2,63

Petrol ve müştaklarının gün geçtikçe çoğalan revacı karşısında son aylar zarfında benzin, gazyağı ve mazot fiyatlarında büyük bir tereffü baş göstermektedir. Meselâ 29.8.39 tarihinde fob Colf gazyağı galon başına 3,75 dolar senti üzerinden muamele görmüşken eylül başında aynı mal 4 e, birinciteşrinde 4,25 ve birincikânun bidayetine doğru 4,50 dolar sentine yükselmiştir.

12.12.1939 tarihinde fob Köstence petrol ihracat fiyatları ve son bir sene zarfındaki fiyat temevvücatını aşağıya yazıyor. (Beher tonu altın şilin üzerinden):

Müştaklar	12.12.1939	Son 12 ay zarfında		Yükselişin % nisbeti
		En yüksek	En aşağı	
Hafif benzin	112/—	112/—	56/—	% 100
Ağır »	88/—	88/—	41/3	» 113,33
Beyaz çeffaf I.	88/—	88/—	40/5	» 117,77
Gazyağı	82/—	82/—	34/6	» 137,68
Motör yağı — 5 ^o	75/—	75/—	32/6	» 135,76
Mazot — 34/49 ^o	33/—	35/6	17/5	» 103,96
» — 10 ^o	33/6	36/—	18/3	» 97,26

M. T. A.

